

Van op een afstand indrukken bij Das Glas im Kopf wird vom Glas

Het is heel ambitieus : nooit heeft Jan Fabre zijn krachten beproefd op een medium als opera, nooit heeft hij gewerkt met zo'n theaterinstrument - orkest, koor, knapenkoor - en de eerste daad die Fabre stelt als operamaker is een creatie. Een eigen tekst, een componist die hij zelf opspoorde, een eigen dansgroep die, voor ze in dit *magnum opus* werd opgenomen, met de *Danssecties* de wereld rondtrok. Jan Fabre balanceert op een slappe koord tussen authentieke schaalvergroting en megalomanie. Bovendien : *Das Glas im Kopf wird vom Glas* is nog maar het eerste deel van een trilogie, *The minds of Helena Troubleyn*, waarvan dit deel het thema aanzet, maar het verloop helemaal open lijkt te laten. Op dit ogenblik schrijft Jan Fabre de tekst voor het vervolg.

1.

Naargelang het standpunt dat je inneemt, is de eerste opera van Jan Fabre een inbraak in, dan wel een onderwerping aan het operabedrijf, '*les machines de l'opéra*'. Fabre, de inbreker, hanteert een simpel verhaaltje, hoewel niet naïever dan in een barokopera, om de opera te 'besmetten' met zijn beeldentaal, met zijn opvattingen over hoe je met acteurs, met zangers, met lichamen omgaat. Hij brengt zijn strenge, nauwelijks te relativiseren idee over menselijke verhoudingen als vleesgeworden geometrie in een theatervorm die nog gelooft in 'warme' emoties. Fabre, de onderworpen, is de kunstenaar die gedwongen werd de scherpe kanten van zijn beelden bij te schaven, waardoor het lichamelijke realisme helemaal verdwijnt achter een bicblauwe façade van abstracte harmonie. Dit dilemma roept echter interessantere vragen op : vragen naar de relatie tussen kunst en macht, binnen het kunstwerk én binnen het bedrijf dat kunst voortbrengt - het bedrijf van Fabre,

Troubleyn, en het bedrijf van de Vlaamse Opera.

2.

Bij *Das Glas im Kopf wird vom Glas* ontstaan de betekenissen, op elk niveau, vanuit een paradox of een impasse. Helena Troubleyn, de blinde zienaar waarrond deze trilogie-in-wording draait heeft bijna geen contact met de buitenwereld. De enige figuur met wie ze erin slaagt te spreken, *il ragazzo con la luna e le stelle*, blijft ongebonden, beweegt zich voort volgens zijn eigen ritme, een ritme dat hij vindt in de eerste scène, waarin hij honderd scharen terug naar de hemel werpt. Dat is de ene kant van het verhaal, de keerzijde is dat Helena voor zichzelf een eigen wereld maakt, een wereld die opgebouwd is uit gestolen verbeelding. Over dit universum dreigt ze echter de controle te verliezen, ze ziet in een visioen - dat ook weer tot werkelijkheid kan verharden - hoe haar schepping haar kan doden. Helena heeft het voorrecht zelf te bepalen hoe haar werkelijkheid eruitziet, en waar ze die werkelijkheid kan aanraken : maar als ze dit doet, als ze de realiteit tot leven wekt en het bestaan ervan voorlopig accepteert, slaat dit meteen om in bedreiging, in angst voor wat komen moet. Het contact is vals. Dat is de laag van het verhaal : macht ontglipt je, als je denkt dat je alle macht hebt.

3.

Er duikt dan een tweede paradox op in deze opera, die te maken heeft met een iets breder referentiekader. *Das Glas im Kopf wird vom Glas* is een bijzonder kinderlijk verhaal, dat bovendien, door het gebruik van het knapenkoor nog eens het uitgeholde cliché van 'de wijsheid komt van de kinderen' kracht bijzet : de kinderen zingen de titel, of varianten erop, die allemaal aangeven dat zij, en niemand anders,

weten hoe de verbeelding werkt. De kinderen staan ook het verst van het gebeuren af, zij grijpen nergens in : omdat ze het begrijpen, waarschijnlijk. Dat is een wat irritante boodschap. Peter Handke beschrijft in *Kindergeschichte*, zijn verhaal over hoe de werkelijkheid door de komst van Het Kind opgehelderd wordt, hoe, als de lente uitbreekt, de wind door de haren van het kind blaast : "Nooit mogen zulke ogenblikken vergaan, of vergeten worden : ze verlangen nog een toevoeging, iets waarin ze verder kunnen bewegen, een wijze; het GEZANG." Uit Het Kind ontstaat de opera, met andere woorden.

4.

Vrijheid is determinisme : een bouwtade, die erg mooi klinkt, want welke intellectueel beschouwt zichzelf niet graag als vrij, precies omdat hij het determinisme in zijn absolute logica bewust accepteert, als zijn eigen keuze. Zoals Albert Einstein de meest volmaakte wetenschappelijke vrijheid verwierf met de relativiteitstheorie : hij legde, zeer deterministisch, de kosmos een soort 'snelheidsbeperking' op (de lichtsnelheid nl.), die bestraft werd met de vernietiging van de materie. Of zoals Michel Foucault de laatste illusies omtrent vrij menselijk gedrag doorprikte, precies door een 'verhaal' te kiezen dat afweek van alle gebruikelijke schema's en zich toe te leggen op de 'micro-economie' van de machtsverhoudingen, en niet meer op de grote ideologieën. Hij plaatste zich buiten de ideologie, al was het maar door zich op de meest volmaakte wijze - zoals zijn vriend Hervé Guibert schrijft - een homo-erotisch universum op te bouwen. De kunstenaar doet hetzelfde als de baanbrekende intellectueel : Jan Fabre schrijft zichzelf een bijzonder eenzijdige, in één oogopslag herkenbare, esthetische logica voor, waar hij